

Jolanta Gliniecka*

Uniwersytet Gdański

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PRAWA BANKOWEGO CHRONIĄCE INTERESY BANKÓW I ICH KLIENTÓW

1. Konsekwentnie w tym opracowaniu, tak jak w innych dotyczących omawianych tu kwestii¹, kieruję się kilkoma ogólnymi założeniami prawa bankowego, którymi są: konieczność wykazywania przez banki większej troski o majątek klientów niż o majątek własny, potrzeba stosowania środków chroniących interesy klientów i banków wobec występowania w coraz szerszym zakresie niebezpieczeństw związanych z usługami bankowymi, konieczność zainteresowania państwa tym, co się dzieje w bankowości, a także konieczność dostosowania prawa polskiego do rozwiązań Unii Europejskiej. Założenia (zasady) te są normami ocenianymi jako szczególnie doniosłe w prawie bankowym. Są one uznawane za wartości nadrzędne tego prawa, bo wyrażające jego podstawy aksjologiczne. W nich zawiera się „filozofia” prawa bankowego.

Zasady prawa bankowego stanowią kryterium jego interpretacji; ściśle z tego prawa wynikają. Formułowane są różne katalogi zasad prawa bankowego. Ramy tego opracowania pozwalają na zwrócenie uwagi zaledwie na niektóre z nich.

Wartościami nadrzędnymi prawa bankowego są bezpieczeństwo i potrzeba wyważenia interesów stron stosunków prawnych zachodzących między bankiem a jego klientami. Dodać wypadnie, że nie da się między tymi wartościami przeprowadzić ścisłej linii demarkacyjnej, gdyż często się one przenikają. Realizują się zwłaszcza w koncepcji zarządzania i minimalizacji ryzyka bankowego, tajemnicy bankowej, funduszowania gospodarki finansowej banku, nadzoru bankowego.

2. Ryzyko jest stałym, trwałym i powszechnie występującym elementem działalności bankowej. Tkwi ono nie tylko niemal w każdej operacji bankowej, lecz występuje także w procesie tworzenia banków, ich łączenia i podziału, w realizo-

* j.gliniecka@ug.edu.pl

¹ Por. J. Gliniecka, J. Harasimowicz, *Zasady polskiego prawa bankowego i dewizowego*, Bydgoszcz 2000; J. Gliniecka, *System bankowy w regulacjach polskich i unijnych*, Bydgoszcz–Gdańsk 2004.

waniu programów uzdrawiających. Ryzyko wynika z istoty działalności bankowej, w której zderzają się różnorakie interesy. Prawo bankowe musi oczywiście reagować na te sytuacje. Musi przewidywać rozwiązania dla każdej z nich, dla każdej sytuacji niosącej ryzyko straty finansowej, utraty prestiżu, klientów itp. Z pewną przesadą można by stwierdzić, że niemal każdy przepis prawa bankowego ma na celu zabezpieczenie banku przed ryzykiem. I dlatego zasada zarządzania i minimalizacji ryzyka może być sformułowana jako jedno z założeń podstawowych tego prawa. Trzeba podkreślić, że mówimy tu o minimalizacji, a nie o całkowitej likwidacji niebezpieczeństw związanych z działalnością bankową. Chodzi jednak o to, aby niebezpieczeństwa te jak najbardziej ograniczyć i przez to zmniejszyć ewentualne straty, a jednocześnie podnieść poczucie bezpieczeństwa banków. W ramach systemu zarządzania ryzykiem bank używa sformalizowanych reguł służących określeniu jego wielkości, korzysta z procedur mających na celu jego identyfikację, pomiar lub szacowanie oraz monitorowanie, uwzględniające również przewidywany poziom ryzyka w przyszłości, stosuje limity ograniczające ryzyko i zasady postępowania w przypadku przekroczenia owych limitów, a przyjęty system sprawozdawczości zarządczej umożliwia mu monitorowanie jego poziomu; posiada również strukturę organizacyjną dostosowaną do wielkości i profilu ponoszonego ryzyka.

Aby wykazać, że prawo bankowe kieruje się zasadą zarządzania i minimalizacji ryzyka, warto przypomnieć te najdonioślejsze w praktyce i bardzo wyraźnie występujące w prawie. Chodzi tu o ryzyko utraty płynności płatniczej, ryzyko kredytowe, ryzyko stopy procentowej oraz ryzyko w obrocie papierami wartościowymi.

Ryzyko utraty płynności płatniczej² oznacza zagrożenie zdolności banku do terminowego regulowania zobowiązań. Terminowe regulowanie zobowiązań przez bank jest podstawowym założeniem jego funkcjonowania, posiadania zaufania klientów, ważnym argumentem zachęcającym do lokowania w nim zasobów pieniężnych. Bank nieposiadający płynności płatniczej przez dłuższy okres zmierza wyraźnie do upadłości, do likwidacji. Niebezpieczeństwo utraty płynności przez bank pojawia się w wyniku między innymi gwałtownego wycofywania wkładów przez klientów, niespłacania kredytów przez kredytobiorców, dokonywania przez bank nietrafionych inwestycji.

Ryzyko kredytowe wiąże się z działalnością kredytową i polega na tym, że kredytobiorcy nie zechcą lub nie będą mogli zwrócić zaciągniętych kredytów w ustalonym terminie. Ponieważ udzielanie kredytów jest podstawowym i szeroko występującym rodzajem działalności banków, przeto znaczenie terminowego zwrotu rat wraz z odsetkami w ustalonych terminach staje się jednym z głównych czynników decydujących o sytuacji finansowej banku. Można też mówić o ryzyku niemożności udzielenia kredytu, jeżeli kurczą się depozyty bankowe,

² Por. D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch, *Ekonomia*, t. 2, Warszawa 1992, s. 103.

stanowiące źródło kredytowania. Z akcją kredytową banków wiążą się również różne inne ryzyka. Na przykład przeznaczenie zbyt dużej ilości środków na udzielenie kredytu jednemu podmiotowi zagrozi interesom banku, jeżeli podmiot ten nie będzie mógł wywiązać się ze zobowiązań wobec banku.

Ryzyko stopy procentowej wiąże się z niedopasowaniem stopy procentowej stosowanej przez bank do stopy procentowej występującej na rynku finansowym. Zastosowanie przez bank niższej stopy oprocentowania udzielonych kredytów lub wyższej stopy procentowej w stosunku do depozytów prowadzi do utraty przezeń możliwych do osiągnięcia korzyści. Ważne jest oczywiście także odpowiednie dostosowanie stopy procentowej od udzielanych kredytów do stopy oprocentowania depozytów. W celu zminimalizowania tego rodzaju ryzyka stosowane są systemy jego identyfikacji i oceny, a także systemy zarządzania takim ryzykiem.

Ryzyko w obrocie papierami wartościowymi ponoszą banki, które nabywają na własny rachunek papiery wartościowe innych podmiotów. Bank jest obowiązany zgłosić do Komisji Nadzoru Finansowego zamiar nabycia pakietu akcji lub udziałów, którego wartość będzie przekraczała 5% jego funduszy własnych, w którym to rozwiązaniu należy upatrywać dążenia do minimalizacji tego rodzaju ryzyka.

Zasada zarządzania i minimalizacji ryzyka w prawie bankowym występuje w różnym nasileniu w odniesieniu do różnych rodzajów ryzyka. Wynika to stąd, że niektóre z nich powstają jako skutek sytuacji ekonomicznej, której nie da się prawem regulować.

W odniesieniu do pierwszego z wyżej wymienionych rodzajów ryzyka, do ryzyka braku płynności płatniczej, odnoszą się zwłaszcza dwa artykuły (art. 8 i art. 138) ustawy prawo bankowe z 1997 r.³ Wymóg zasadniczy sformułowany jest w art. 8: „bank jest obowiązany do utrzymywania płynności płatniczej dostosowanej do rozmiarów i rodzaju działalności, w sposób zapewniający wykonanie wszystkich zobowiązań pieniężnych zgodnie z terminami ich płatności”. Oznacza to, że, po pierwsze, obowiązkiem banku jest utrzymywanie płynności płatniczej, że nie jest to uprawnieniem banku, lecz bezwzględnym nakazem; po drugie, że płynność ta musi być dostosowana do rozmiarów działalności, po trzecie, że musi być ona dostosowana do rodzajów działalności i po czwarte, że musi ona zapewnić wykonanie wszystkich zobowiązań pieniężnych zgodnie z terminami ich płatności. Te trzy ostatnie wymogi uzasadniają się tym, że wielkość zobowiązań płatniczych banku zależy tak od rodzaju, jak liczby zawartych umów. Dodać można, że banki dysponują solidnymi strategiami, politykami, procedurami i systemami identyfikacji i pomiaru ryzyka płynności oraz zarządzania takim ryzykiem i monitorowania go w różnych horyzontach czasowych, w tym w systemie *intraday*, tak by móc utrzymywać odpowiednie bufory płynnościowe. Strategie te

³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 128).

są dopasowywane do linii biznesowych, walut, a także uwzględniają odpowiednie mechanizmy alokacji w odniesieniu do kosztów płynności, korzyści i ryzyka podmiotów, których dotyczą. Są one także proporcjonalne do stopnia złożoności i profilu ryzyka, zakresu działalności instytucji finansowych i ich tolerancji na ryzyko określone przez organ zarządzający, a także odzwierciedlają znaczenie tych instytucji w każdym państwie członkowskim, w którym prowadzą one swoją działalność. Ważne jest to, by instytucje finansowe, biorąc pod uwagę charakter, zakres i złożoność prowadzonej przez siebie działalności, posiadały profile ryzyka płynności, które są spójne z profilami wymaganymi dla prawidłowo funkcjonującego i solidnego systemu, a ponadto by informowały o tolerancji ryzyka w odniesieniu do wszystkich istotnych linii biznesowych. Można dodać, że organy nadzorcze monitorują rozwój sytuacji w zakresie profili ryzyka płynności, np. obserwują strukturę usług finansowych i ich zakres, zarządzanie ryzykiem, polityki w zakresie finansowania i koncentrację finansowania. Podejmują jednocześnie skuteczne działania w przypadku, gdy rozwój sytuacji może doprowadzić instytucję finansową lub system finansowy do utraty stabilności.

Prawo bankowe przewiduje znaczącą rolę Komisji Nadzoru Finansowego w minimalizowaniu omawianego tu ryzyka bankowego. Przede wszystkim Komisja jest uprawniona do ustalania wiążących banki norm płynności płatniczej, a także innych norm dopuszczalnego ryzyka. W tej procedurze może również podjąć konkretne kroki, zalecając bankowi:

- przywrócenie płynności płatniczej lub osiągnięcie i przestrzeganie innych norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banku;
- przestrzeganie dodatkowych wymogów w zakresie płynności, biorąc pod uwagę model biznesowy banku, stosowane przez bank zasady, procedury i mechanizmy w zarządzaniu ryzykiem płynności, wynik badania i oceny nadzorczej albo przeglądu i weryfikacji oraz systemowe ryzyko płynności stwarzane przez bank;
- zwiększenie funduszy własnych;
- przestrzeganie dodatkowego wymogu w zakresie funduszy własnych ponad wartość wynikającą z wymogów obliczonych zgodnie ze szczegółowymi zasadami, zwłaszcza w wypadku negatywnych ustaleń dokonanych w wyniku czynności podejmowanych w ramach nadzoru bankowego, w tym odnoszących się do funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej lub identyfikacji, monitorowania i kontroli koncentracji ekspozycji, w tym dużych ekspozycji, stwierdzenia niedostosowania kapitału wewnętrznego do skali ryzyka występującego w działalności banku oraz istotnych nieprawidłowości w zarządzaniu ryzykiem, a także stwierdzenia, że bank stwarza ryzyko systemowe;
- zaniechanie określonych form reklamy;

- opracowanie i stosowanie procedur, które zapewnią utrzymywanie, bieżące szacowanie i przegląd kapitału wewnętrznego oraz funkcjonowanie systemu zarządzania bankiem;
- zastosowanie szczególnych zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków lub odpisów z tytułu utraty wartości aktywów, lub szczególnego traktowania aktywów przy obliczaniu wymogów w zakresie funduszy własnych;
- ograniczenie ryzyka występującego w działalności banku;
- ograniczenie wysokości zmiennego składnika wynagrodzenia osób objętych polityką wynagrodzeń, jako odsetka przychodów netto, w przypadku gdy jego wysokość utrudnia spełnianie wymogów w zakresie funduszy własnych;
- wypełnianie dodatkowych obowiązków sprawozdawczych lub zwiększenie ich częstotliwości, w tym sprawozdawczości w zakresie funduszy własnych i płynności;
- ujawnianie dodatkowych informacji;
- przestrzeganie obowiązków informacyjnych wobec posiadacza rachunku lub osoby, która uzyskała tytuł prawny do spadku po posiadaczu rachunku, a także wobec gminy związanych z rozwiązaniem lub wygaśnięciem umowy rachunku bankowego.

Komisja Nadzoru Finansowego może nakazać bankowi wstrzymanie wypłat z zysku lub wstrzymanie tworzenia nowych jednostek organizacyjnych do czasu przywrócenia płynności płatniczej lub osiągnięcia innych norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banku. W razie zaś stwierdzenia, że bank nie realizuje tych zaleceń Komisja Nadzoru Finansowego stosuje sankcje.

Trzeba dodać, że płynność płatnicza każdego banku należącego do bankowej grupy kapitałowej jest gwarantowana przez wszystkie pozostałe banki tej grupy. Rozkłada to ciężar ryzyka utraty płynności na kilka podmiotów, stając się charakterystyczną cechą grup kapitałowych. Zasada ta jest również przyjęta dla banków spółdzielczych zgrupowanych w zrzeszeniu.

Zasadniczym, przewidzianym w prawie bankowym, sposobem zarządzania i minimalizacji ryzyka związanego z wierzytelnościami banku jest limit koncentracji ekspozycji (tj. każdego składnika aktywów lub każdej pozycji pozabilansowej, bez zastosowania wag ryzyka i stopni ryzyka obliczonego według jednej z metod opisanych w prawie⁴, np. metodą zaawansowaną albo standardową). Troską stosownych organów jest to, by ryzyko koncentracji ekspozycji wobec każdego kontrahenta, w tym kontrahentów centralnych, grup powiązanych kontrahentów i kontrahentów działających w tym samym sektorze gospodarki, regionie geograficznym, prowadzących tę samą działalność lub obrót takimi samymi towarami, a także z tytułu stosowania technik ograniczenia ryzyka kredytowe-

⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.U.UE.L.2013.176.1).

go⁵, oraz w szczególności ryzyko związane z dużymi pośrednimi ekspozycjami kredytowymi, takimi jak pojedynczy wystawca zabezpieczenie było uwzględniane i kontrolowane, także za pomocą sformułowanych w formie pisemnej polityk i procedur.

Łączną wartość ekspozycji wobec pojedynczych klientów lub grup powiązanych klientów oblicza się poprzez zsumowanie wartości ekspozycji zaliczonych do portfela handlowego oraz ekspozycji zaliczonych do portfela niehandlowego. Wartość ekspozycji grup powiązanych klientów oblicza się poprzez zsumowanie wartości ekspozycji pojedynczych klientów należących do danej grupy.

Ekspozycję instytucji⁶ wobec klienta lub grupy powiązanych klientów uznaje się za dużą, jeżeli jej wartość jest równa lub wyższa niż 10% wartości uznanego kapitału tej instytucji. Instytucja posiada należyte procedury administracyjne i rachunkowe oraz adekwatne mechanizmy kontroli wewnętrznej do celów określania, zarządzania, monitorowania, sprawozdawczości i rejestracji wszystkich dużych ekspozycji i ich późniejszych zmian. Instytucja nie przyjmuje na siebie ekspozycji wobec klienta lub grupy powiązanych klientów, której wartość po uwzględnieniu skutku ograniczenia ryzyka kredytowego przekracza 25% wartości jej uznanego kapitału. Jeżeli taki klient jest instytucją lub jeżeli do grupy powiązanych klientów należy co najmniej jedna instytucja, wartość ta nie przekracza 25% wartości uznanego kapitału instytucji lub kwoty 150 mln EUR, w zależności od tego, która z tych wartości jest wyższa, pod warunkiem że suma wartości ekspozycji wobec wszystkich powiązanych klientów niebędących instytucjami, po uwzględnieniu skutku ograniczenia ryzyka kredytowego, nie przekracza 25% wartości uznanego kapitału instytucji. Jeżeli kwota 150 mln EUR jest wyższa niż 25% wartości uznanego kapitału instytucji, wartość ekspozycji po uwzględnieniu skutku ograniczenia ryzyka kredytowego nie przekracza limitu, który jest racjonalny w świetle uznanego kapitału instytucji. W celu uwzględnienia i kontroli ryzyka koncentracji instytucja określa ten limit zgodnie z przyjętymi zasadami i procedurami⁷. Limit ten nie przekracza 100% wartości uznanego kapitału instytucji.

Podstawową zasadą minimalizacji ryzyka związanego z obrotem papierami wartościowymi jest sformułowanie, iż łączna wartość znacznych pakietów akcji

⁵ Ograniczanie ryzyka kredytowego oznacza technikę stosowaną przez instytucję kredytową lub firmę inwestycyjną do zmniejszania ryzyka kredytowego związanego z ekspozycją lub ekspozycjami utrzymywanymi przez daną instytucję.

⁶ Do celów obliczania wartości ekspozycji termin „instytucja” oznacza każde przedsiębiorstwo prywatne lub publiczne, w tym jego oddziały, które gdyby miało siedzibę w Unii, byłoby objęte definicją terminu „instytucja” i posiada zezwolenie przyznane w państwie trzecim, które stosuje ostrożnościowe wymogi nadzorcze i regulacyjne co najmniej równoważne z takimi wymogami stosowanymi w Unii.

⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywę 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (Dz.U.UE.L.2013.176.338).

lub udziałów w stosunku do jednego podmiotu nie może przekraczać 10% funduszy własnych banku. W tym miejscu należy wyjaśnić, że pojęcie „znaczných pakietów akcji” oznacza posiadany bezpośredni lub pośredni udział w przedsiębiorstwie reprezentujący co najmniej 10% kapitału lub praw głosu lub umożliwiający wywieranie znacznego wpływu na zarządzanie tym przedsiębiorstwem⁸.

Dodać też wypadnie, że łączna wielkość ponoszonych na te cele wydatków nie może przekroczyć 60% uznanego kapitału danej instytucji. Przy czym do znaczných pakietów akcji instytucje stosują dwojaki rodzaj wymagania: do celów obliczania wymogów kapitałowych stosują wagę ryzyka równą 1250% wobec większej z wartości znaczných pakietów akcji przekraczającej 15% uznanego kapitału lub łącznej wartości znaczných pakietów akcji przekraczającej 60% uznanego kapitału danej instytucji. Nie jest prawnie dopuszczalne posiadanie znaczných pakietów akcji przekraczających te wartości.

3. Tajemnicę bankową można określić jako zakaz informowania o sytuacji finansowej klienta oraz o wszelkich dokonywanych z nim lub zamierzonych operacjach bankowych⁹. W ujęciu ogólnym, uzasadnieniem tego postulatu są dwa podstawowe argumenty. Pierwszy to ochrona prywatności, drugi – ochrona interesu ekonomicznego klienta i banku. Konieczność zaś naruszenia tajemnicy wynika z konieczności uwzględnienia interesu ogólnego, społecznego. Oba te interesy – prywatny i publiczny – muszą być w regulach prawnych, którym poddana jest tajemnica bankowa, dobrze wyważone. Oba te aspekty tajemnicy bankowej – ochrona interesu prywatnego i ochrona interesu publicznego – realizuje polskie prawo.

Prawo bankowe chroni tajemnicą wszelkie informacje, tak liczbowe, jak opisowe, dotyczące wszystkich usług bankowych, negocjacji bankowych, planów, zamierzeń, a także informacje o osobach będących stronami umów, o osobach nie będących pracownikami banku, a wykonujących zadania związane ze świadczonymi przez bank usługami, np. o doradcach, ekspertach. Taka koncepcja tajemnicy bankowej oznacza zwiększenie poczucia bezpieczeństwa uczestników obrotu gospodarczego i zrównanie warunków konkurencji. Odpowiada współczesnym potrzebom.

Znaczenie tej koncepcji jest istotne jeszcze z innego powodu. Usuwa ona bowiem różne problemy interpretacyjne, wątpliwości i kontrowersje, występujące na tle poprzednich regulacji prawnych.

Optymalnemu uwzględnieniu interesu publicznego służyć mają wyłomy w obowiązku zachowania tajemnicy bankowej. W ujęciu ustawy z 1997 r. jest ich – niestety – wiele i zasadniczo przedstawiają się one następująco.

⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.U.UE.L.2013.176.1).

⁹ Por. J. Gliniecka, *Tajemnica bankowa w ujęciu prawnym*, Sopot 1997.

Bank ma obowiązek udzielenia informacji objętych tajemnicą bankową innym bankom oraz – na zasadzie wzajemności – innym instytucjom ustawowo upoważnionym do udzielania kredytów, a dotyczących wiarytelności oraz obrotów i stanów rachunków bankowych w określonym zakresie. W takim mianowicie, w jakim informacje te są niezbędne przy udzielaniu kredytów, pożyczek pieniężnych, gwarancji bankowych i poręczeń, a także przy konsolidowaniu sprawozdań finansowych. Uzasadnienie tego jest zrozumiałe. Bank udzielający kredytu musi wiedzieć, czy kandydat na kredytobiorcę nie jest kredytowo nadmiernie, ponad swoje możliwości finansowe, zadłużony w innym banku i czy nie zamierza kilkakrotnie wykorzystać tego samego przedmiotu zabezpieczenia kredytu. Praktyka bankowa dowodzi, że udzielenie kredytu bez tych informacji jest trudne, a niekiedy wręcz niemożliwe.

Z drugiej jednak strony trzeba podkreślić, że obowiązek banku udostępnienia informacji będących przedmiotem tajemnicy dotyczy tylko wiarytelności, obrotów i stanów rachunków bankowych w zakresie wyżej wskazanym. Niedopuszczalna byłaby wymiana między bankami informacji o klientach w szerszym zakresie, niż to określa prawo. W wielu przypadkach mogłoby to być naruszeniem przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji¹⁰. Kwestia ta ma wymiar nie tylko ściśle prawny, ale również moralny, będąc zaprzeczeniem uczciwości bankowej i w ogóle uczciwości kupieckiej.

Bank ma obowiązek udzielenia informacji objętych tajemnicą bankową innym bankom, instytucjom kredytowym lub instytucjom finansowym w zakresie niezbędnym dla wykonywania obowiązujących je przepisów dotyczących nadzoru skonsolidowanego, w tym w szczególności do sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych, obejmujących także bank, zarządzania ryzykiem dużych ekspozycji oraz stosowania metod wewnętrznych oraz innych metod i modeli¹¹.

Bank ma obowiązek udzielenia informacji objętych tajemnicą bankową innym bankom, spółdzielczym kasom oszczędnościowo-kredytowym, Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej oraz izbie rozliczeniowej utworzonej w celu wymiany zleceń płatniczych oraz ustalania wzajemnych wiarytelności wynikających z tych zleceń albo spółce handlowej będącej centralną informacją o rachunkach w zakresie niezbędnym do udzielania zbiorczej informacji, posiadaczowi rachunku lub osobie, która uzyskała tytuł prawny do spadku po posiadaczu rachunku o jego rachunkach bankowych, w tym rachunkach wspólnych, rozwiązanych albo wygasłych umowach rachunku bankowego posiadacza, rachunkach prowadzonych w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej, w tym rachunkach wspólnych, umowach rachunków posiadacza ra-

¹⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 z późn. zm.

¹¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012

chunku bankowego prowadzonych w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej rozwiązanych albo wygasłych z przyczyn, określonych w ustawie z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych¹².

Komisja Nadzoru Finansowego, osoby upoważnione uchwałą tej Komisji oraz pracownicy nadzoru bankowego są również uprawnieni do korzystania z informacji objętych tajemnicą bankową. Banki są zobowiązane umożliwić im wykonywanie czynności polegających na badaniu zgodności ich działalności z prawem, a w szczególności udostępnić do wglądu księgi, bilanse, rejestry, plany, sprawozdania i inne dokumenty, umożliwić sporządzenie z nich kopii i nośników informacji, a także udzielać wyjaśnień na pytania dotyczące działalności banków; dotyczy to zarówno banków krajowych, jak oddziałów i przedstawicielstw banków zagranicznych w kraju. Wyraźne upoważnienie KNF, osób upoważnionych jej uchwałą oraz inspektorów nadzoru bankowego do uzyskiwania wszelkich informacji objętych tajemnicą bankową stanowi stosunkowo nowe rozwiązanie.

Bank ma obowiązek udzielenia informacji stanowiących tajemnicę bankową na żądanie Komisji Nadzoru Finansowego również w wypadku otrzymania przez nią wniosku o przekazanie informacji niezbędnych do prawidłowego wykonywania zadań w zakresie sprawowanego nadzoru nad rynkiem kapitałowym oraz w sprawach związanych z wykonywaniem tego nadzoru, pochodzącego od organu nadzoru nad rynkiem kapitałowym z siedzibą w państwie członkowskim, albo od organu nadzoru nad rynkiem kapitałowym z siedzibą w innym państwie, jeżeli Komisja Nadzoru Finansowego zawarła z tym organem stosowne porozumienie¹³.

Żądanie udzielenia informacji objętej tajemnicą bankową może być skierowane do banków także przez sąd, prokuratora lub Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej. Może ono dotyczyć dwóch rodzajów postępowań: postępowania w sprawach karnych i karno-skarbowych oraz postępowania w sprawach cywilnych (spadkowego, o alimenty, o rentę o charakterze alimentacyjnym i o podział majątku wspólnego małżonków). Warunkiem wystąpienia sądu, prokuratora lub Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej z żądaniem udostępnienia stosownych informacji bankowych jest to, aby postępowanie karne lub karne skarbowe zostało wszczęte i był postawiony zarzut popełnienia czynu będącego przedmiotem postępowania oraz została określona jego kwalifikacja prawna (art. 303 kodeksu postępowania karnego¹⁴). Drugim warunkiem jest to, aby żądane informacje – według oceny opartej na materiałach sprawy organu prowadzącego postępowanie – miały lub mogły mieć istotne znaczenie dla jej wyniku.

¹² Dz.U. z 2013 r., poz. 1450 z późn. zm.

¹³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym (Dz.U. z 2014 r., poz. 1537 z późn. zm.).

¹⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1749).

Podobnie w sprawach cywilnych; warunkiem wystąpienia sądu do banku o udostępnienie objętych ochroną informacji jest to, że postępowanie już się toczy; informacja bankowa nie może być uzasadnieniem wszczęcia postępowania karnego lub cywilnego.

Żądanie udzielenia informacji, objętej tajemnicą bankową może być skierowane do banków również przez sąd lub prokuratora w związku z wykonaniem wniosku o udzielenie pomocy prawnej, pochodzącego z państwa obcego, które na mocy ratyfikowanej umowy międzynarodowej wiążącej Rzeczpospolitą Polską ma prawo występować o udzielenie informacji objętych tajemnicą bankową.

Żądanie udzielenia informacji, objętej tajemnicą bankową może być skierowane do banków przez komornika sądowego w zakresie rachunków bankowych lub pełnomocnictw do dysponowania rachunkami bankowymi, liczby tych rachunków lub pełnomocnictw, obrotów i stanów tych rachunków, z podaniem wpływów, obciążeń rachunków i ich tytułów oraz odpowiednio ich nadawców i odbiorców, w zakresie niezbędnym do prawidłowego prowadzenia postępowania egzekucyjnego, postępowania zabezpieczającego oraz wykonywania innych czynności wynikających z jego ustawowych zadań.

Do danych objętych tajemnicą bankową ma dostęp Najwyższa Izba Kontroli w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia postępowania kontrolnego¹⁵. Kontrolerzy mają prawo wglądu do dokumentów związanych z działalnością jednostki kontrolowanej, z obowiązkiem przestrzegania tajemnicy ustawowo chronionej, a więc też tajemnicy bankowej. W tych wypadkach właśnie, w razie niezbędnej potrzeby dostępu do dokumentów objętych tajemnicą, wchodzi w grę żądanie prezesa Najwyższej Izby Kontroli uchylenia jej przez bank. Osoby przesłuchiwane w charakterze świadków, a zobowiązane do strzeżenia informacji objętych tajemnicą (np. pracownicy banku), mogą te informacje ujawnić wyłącznie po zwolnieniu ich na piśmie przez prezesa NIK od obowiązku zachowania tajemnicy.

Tajemnica bankowa może zostać naruszona na żądanie służb ochrony państwa i ich upoważnionych funkcjonariuszy lub żołnierzy w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia postępowania sprawdzającego na podstawie przepisów o ochronie informacji niejawnych. Chodzi tu o ustalenie czy „osoba sprawdzana” daje gwarancję zachowania tajemnicy państwowej lub służbowej m.in. poprzez badanie czy nie trudniła się szpiegostwem, terroryzmem lub sabotażem albo takiej działalności nie popierała, nie zataiła swej podatności na szantaż lub wywieranie presji, nie współpracowała z partiami politycznymi lub organizacjami o programie nazistowskim, faszystowskim lub komunistycznym oraz czy nie jest zagrożona werbunkiem obcych służb specjalnych. W toku owego postępowania stosuje się także kryteria dodatkowe: bada się mianowicie, czy nie zachodzi

¹⁵ Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1096).

wyraźna różnica między poziomem życia „osoby sprawdzanej” a uzyskiwanymi przez nią dochodami, czy nie jest ona uzależniona od alkoholu bądź narkotyków.

Informacji objętych tajemnicą bankową może też żądać Policja, jeżeli jest to konieczne dla skutecznego zapobieżenia przestępstwom, ich wykrycia albo ustalenia sprawców i uzyskania dowodów, na zasadach i w trybie określonych w ustawie¹⁶.

Również prezes Głównego Urzędu Cei oraz organy Służby Celnej są uprawnieni do żądania od banku tajnych informacji. Mogą oni to uczynić w związku z toczącą się przeciwko osobie fizycznej sprawą karną lub karno-skarbową, a także toczącą się przeciwko osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej niemającej osobowości prawnej sprawą karną lub karną skarbową o przestępstwo popełnione w ich działalności¹⁷. Uprawnienie to jest uzasadnione dużym wzrostem liczby przestępstw celnych, jaki występuje w Polsce od szeregu lat. Zwalczenie ich jest trudne i wszelkie sposoby je ułatwiające uzyskują pełne poparcie.

Bank ma obowiązek udzielenia informacji stanowiących tajemnicę bankową Narodowemu Bankowi Polskiemu w związku z wykonywaniem kontroli oraz zbieraniem danych niezbędnych do sporządzania bilansu płatniczego oraz międzynarodowej pozycji inwestycyjnej, a także innym bankom uprawnionym do pośredniczenia w dokonywaniu przez rezydentów przekazów pieniężnych za granicę oraz rozliczeń w kraju z nierezydentami, w zakresie określonym przez prawo dewizowe.

Banki są obowiązane – na żądanie ZUS – do sporządzania i przekazywania informacji dotyczących numerów rachunków bankowych płatników składek oraz przekazywania danych umożliwiających identyfikację posiadaczy tych rachunków.

Bank ma obowiązek udzielenia informacji stanowiących tajemnicę bankową na żądanie szeregu innych jeszcze podmiotów, np. prezesa zarządu Bankowego Funduszu Gwarancyjnego¹⁸, w zakresie niezbędnym do zapewnienia prawidłowej realizacji wypłat środków gwarantowanych, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych¹⁹, Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego²⁰, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów²¹, Rzecznika Finansowego²² w za-

¹⁶ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1782).

¹⁷ Ustawa z dnia 19 marca 2004 r. – Prawo celne (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 858); Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1799).

¹⁸ Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dz.U. z 2016 r., poz. 996).

¹⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 922).

²⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1310).

²¹ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 59, poz. 404 z późn. zm.); Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 184).

²² Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego

kresie niezbędnym do realizacji ich ustawowych zadań; lustratorów związków rewizyjnych zrzeszających banki spółdzielcze na podstawie umowy zawartej z bankiem spółdzielczym; administracyjnego organu egzekucyjnego oraz centralnego biura łącznikowego w zakresie wykonywania ich ustawowych zadań; krajowego administratora²³ w zakresie jego kompetencji; informacje objęte tajemnicą bankową mogą też uzyskiwać biegli rewidenci²⁴ badający sprawozdania finansowe banków na podstawie zawartej z nimi umowy w trybie przewidzianym ustawą o rachunkowości²⁵.

Z tego przeglądu wynika jasno, że zakres wyjątków od przestrzegania tajemnicy bankowej jest dzisiaj bardzo szeroki. Ciągłe aktualne jest zatem pytanie, jak kształtować równowagę między nimi, między interesami banku i klientów (interesami prywatnymi), a legalnymi wyjątkami od tajemnicy bankowej, które chronią interes publiczny. Jest bowiem rzeczą oczywistą, że przynajmniej względna równowaga między nimi powinna być zachowana. Nie chodzi oczywiście o arytmetyczną równowagę, ale o to, aby nazbyt szeroki zakres wyjątków od zasady tajemnicy w ogóle jej nie zlikwidował, nie uczynił z niej pustego pojęcia lub ograniczył ją do kilku mało istotnych spraw. Bardzo trudno jest określić precyzyjną granicę, do jakiej można posunąć się, uchylając zasłonę tajemnicy bankowej. Trudność przełożenia teoretycznych założeń na legislację jest bardzo duża, niemniej jednak istnieje konieczność poszukiwania optymalnych rozwiązań.

4. Banki prowadzą samodzielnie gospodarkę finansową na podstawie planu finansowego w sposób zapewniający pokrycie z uzyskanych przychodów kosztów działalności oraz zobowiązań. Podstawowym jednakże założeniem gospodarki finansowej banków jest obowiązek posiadania funduszy własnych²⁶. Mają one zagwarantować bezpieczeństwo ekonomiczne tych podmiotów i ich klientów. Tworzenie z odpisów z zysku netto funduszy oraz ich przeznaczenie, a także zasady pokrywania strat określa statut banku, przy czym wielkość funduszy musi być dostosowana do rozmiarów prowadzonej działalności.

Fundusze własne instytucji kredytowej i firmy inwestycyjnej (dalej: instytucji) stanowią sumę ich kapitału Tier I i kapitału Tier II. Na pierwszy składa się suma kapitału podstawowego Tier I (instrumentów kapitałowych, aż do emisyj-

i o Rzeczniku Finansowym (Dz.U. z 2015, poz. 1348).

²³ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 389/2013 z dnia 2 maja 2013 r. ustanawiającego rejestr Unii zgodnie z dyrektywą 2003/87/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, decyzjami nr 280/2004/WE i nr 406/2009/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającego rozporządzenia Komisji (UE) nr 920/2010 i nr 1193/2011 (Dz. Urz. UE L 122 z 03.05.2013 r., s. 1).

²⁴ Ustawa z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1000).

²⁵ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1047).

²⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.U.UE.L.2013.176.1).

nych związanych z tymi instrumentami, zysków zatrzymanych, skumulowanych innych całkowitych dochodów, pozostałych kapitałów rezerwowych, funduszy ogólnego ryzyka bankowego) i kapitału dodatkowego Tier I instytucji. Na kapitał Tier II składają się pozycje w Tier II instytucji po odliczeniach posiadanych przez nią bezpośrednich, pośrednich i syntetycznych udziałów kapitałowych w instrumentach własnych w Tier II, w tym takich, które instytucja mogłaby mieć obowiązek kupić na mocy istniejących zobowiązań umownych; udziałów kapitałowych w instrumentach w Tier II podmiotów sektora finansowego, z którymi instytucja ma krzyżowe powiązania kapitałowe uznane przez właściwy organ za służące sztucznemu zawyżaniu funduszy własnych instytucji; wartości udziałów kapitałowych w instrumentach w Tier II podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja nie dokonała znacznej inwestycji w te podmioty; oraz posiadanych udziałów kapitałowych w instrumentach w Tier II podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty.

Bank jest obowiązany utrzymywać sumę funduszy własnych na poziomie nie niższym niż wyższa z wartości wynikającej ze spełnienia wymogów w zakresie funduszy własnych lub oszacowanej przez bank kwoty, niezbędnej do pokrycia wszystkich zidentyfikowanych, istotnych rodzajów ryzyka występujących w działalności banku oraz zmian otoczenia gospodarczego, uwzględniających przewidywany poziom ryzyka (kapitał wewnętrzny).

Bank opracowuje i wdraża strategię i procedury szacowania i stałego utrzymywania kapitału wewnętrznego, które powinny być skuteczne, kompleksowe i adekwatne do charakteru, skali i złożoności działalności banku. Obowiązkiem banku jest dokonywanie regularnych przeglądów owych strategii i procedur.

W celu ograniczenia ryzyka związanego z prowadzoną działalnością, banki są zobowiązane tworzyć rezerwy, których funkcją jest minimalizacja ryzyka powstania strat. Banki mogą tworzyć w ciężar kosztów rezerwę na ryzyko ogólne, służącą pokryciu niezidentyfikowanego ryzyka związanego z prowadzeniem swej działalności. Banki tworzą i rozwiązują tę rezerwę na podstawie oceny ryzyka, uwzględniającej w szczególności wielkość należności oraz udzielonych zobowiązań pozabilansowych. Wielkość rocznego odpisu na rezerwę na ryzyko ogólne wynosi co najwyżej 1,5% niespłaconej kwoty kredytów i pożyczek pieniężnych pomniejszonej o kwotę kredytów i pożyczek pieniężnych, zaklasyfikowanych do kategorii straconych według stanu na koniec poprzedniego roku obrotowego, a przy tym nie więcej niż kwota odpisu dokonanego w bieżącym roku obrotowym z zysku za rok poprzedni na fundusz ogólnego ryzyka.

Gospodarka finansowa banków jest prowadzona na podstawie ich planów finansowych. Zasady podziału zysku określają statuty poszczególnych banków.

Narodowy Bank Polski²⁷ prowadzi własną gospodarkę finansową na podstawie rocznego planu finansowego. Istotnymi elementami tej gospodarki są: po-

²⁷ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 908).

dział zysku, rozliczenia z budżetem i tworzenie funduszy. Zysk dzielony jest między fundusze własne Narodowego Banku Polskiego i budżet państwa. Po dokonaniu odpisów na fundusze, pozostała część rocznego zysku bilansowego NBP jest odprowadzana do budżetu państwa, po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego NBP przez Radę Ministrów. Może to nastąpić po zakończeniu jego badania i oceny przez powołanego w tym celu biegłego rewidenta, przy czym zasady rachunkowości Narodowego Banku Polskiego powinny odpowiadać standardom Europejskiego Systemu Banków Centralnych.

Funduszami własnymi Narodowego Banku Polskiego są fundusze – statutowy i rezerwowy. Fundusz statutowy wynosi 1,5 mld złotych. Fundusz rezerwowy jest tworzony z odpisów z zysku NBP aż do osiągnięcia przez ten fundusz równowartości funduszu statutowego. Jest on przeznaczony na pokrycie strat bilansowych Narodowego Banku Polskiego. Odpis na ten fundusz wynosi 5% rocznego zysku.

5. Nadzór jest pojęciem szerszym niż kontrola, która polega na porównaniu stanu postulowanego ze stanem rzeczywistym i określeniu rozbieżności między nimi. Nadzór natomiast obejmuje nie tylko dokonanie kontroli, lecz także podejmowanie decyzji, udzielanie wiążących wytycznych, zalecanie właściwego działania oraz stosowanie sankcji. W tym znaczeniu – jako czynność – jest od dawna znany. W polskim prawie bankowym wystąpił on już w dwóch pierwszych ustawach bankowych po I wojnie światowej²⁸.

W formie zinstytucjonalizowanej nadzór jest w polskim prawie rozwiązaniem stosunkowo nowym. Można przypomnieć, iż w maju 1989 r. utworzono w centrali Narodowego Banku Polskiego departament nadzoru bankowego. W sierpniu 1990 r. przekształcono go w Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, będący organem w większym stopniu autonomicznym niż departament. Ustawa o Narodowym Banku Polskim z 29 sierpnia 1997 r. powołała, wyodrębnioną z NBP, Komisję Nadzoru Bankowego.

Obecnie w prawie polskim sprawy nadzoru nad działalnością banków, oddziałów i przedstawicielstw banków zagranicznych, oddziałów i przedstawicielstw instytucji kredytowych podlegają nadzorowi bankowemu sprawowanemu przez Komisję Nadzoru Finansowego w zakresie i na zasadach określonych w ustawie o prawie bankowym i w ustawie z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym²⁹. Od dnia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej – nadzór nad działalnością instytucji kredytowej prowadzącej działalność na terytorium RP poprzez oddział (lub w ramach działalności transgranicznej) sprawują władze nadzorcze państwa macierzystego. Od tego czasu też nadzór nad działalnością oddziału lub przedstawicielstwa banku zagranicznego w kraju oraz od-

²⁸ Por. J. Harasimowicz, *Prawo bankowe w latach 1918-1997*, [w:] J. Gliniecka, J. Harasimowicz, *Zasady polskiego prawa bankowego i dewizowego*, Bydgoszcz 2000, s. 11 i nast.

²⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 174.

działu lub przedstawicielstwa banku krajowego za granicą może być wykonywany w zakresie uzgodnionym przez Komisję Nadzoru Finansowego z właściwymi władzami nadzorczymi innych państw. Komisja Nadzoru Finansowego może udzielić informacji dotyczących banku organowi nadzoru bankowego innego państwa przy zachowaniu warunków chroniących polskie interesy, mianowicie, jeżeli wskutek tego nie zostanie naruszony interes gospodarczy Polski, zapewnione jest wykorzystanie tych informacji tylko na potrzeby nadzoru bankowego, zagwarantowane również jest to, że przekazywanie udzielonych informacji poza organ nadzoru bankowego możliwe jest wyłącznie po wcześniejszym uzyskaniu zgody Komisji Nadzoru Finansowego. Komisja może również zawierać porozumienia z właściwymi władzami nadzorczymi państwa macierzystego instytucji kredytowej, prowadzącej działalność na terytorium Polski, poprzez oddział lub w ramach działalności transgranicznej, w celu wymiany informacji pomagających w monitorowaniu płynności i wypłacalności tych instytucji. W szczególności chodzi tu o informacje dotyczące zarządzania i struktury własności instytucji kredytowych, zasad gwarantowania depozytów, koncentracji wierzytelności, zasad rachunkowości, procedur administracyjnych, zasad i trybu przeprowadzania kontroli.

Są dwa zasadnicze cele nadzoru bankowego. Pierwszy to dbałość o zapewnienie przez banki bezpieczeństwa środków pieniężnych w nich zgromadzonych. Drugi – zgodność działalności banków z prawem; oba, ze względu ich oczywistości, nie wymagają argumentacji. Warto dodać, że przy wykonywaniu swoich zadań Komisja Nadzoru Finansowego uwzględnia wytyczne i zalecenia Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego.

Podstawowe czynności podejmowane w ramach nadzoru bankowego polegają w szczególności na następujących działaniach:

- 1) dokonywaniu oceny sytuacji finansowej banków, w tym badaniu wypłacalności, jakości aktywów, płynności płatniczej, wyniku finansowego banków;
- 2) badaniu jakości systemu zarządzania bankiem, w szczególności systemu zarządzania ryzykiem oraz systemu kontroli wewnętrznej;
- 3) badaniu zgodności udzielanych kredytów, pożyczek pieniężnych, akredytyw, gwarancji bankowych i poręczeń oraz emitowanych bankowych papierów wartościowych z obowiązującymi przepisami;
- 4) badaniu zabezpieczenia i terminowości spłaty kredytów i pożyczek pieniężnych;
- 5) badaniu przestrzegania limitów udzielonego kredytu, pożyczki pieniężnej, gwarancji bankowej lub poręczenia członkowi zarządu albo rady nadzorczej banku lub osobie zajmującej stanowisko kierownicze oraz limitów dużych ekspozycji;
- 6) badaniu przestrzegania przez bank, określonych przez Komisję Nadzoru Finansowego norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banków, zarządzania ryzykiem prowadzonej działalności, w tym dostosowania do rodzaju i skali

- działalności banku procesu identyfikacji i monitorowania ryzyka oraz sprawozdawania o ryzyku;
- 7) dokonywaniu oceny szacowania, utrzymywania i przeglądu kapitału wewnętrznego;
  - 8) badaniu wykonywania przez banki określonych obowiązków, np. obowiązku poinformowania o możliwości wydania dyspozycji wkładem na wypadek śmierci; obowiązków informacyjnych wobec osób wskazanych w dyspozycji; obowiązku ustalenia, czy żyje posiadacz rachunku; obowiązków informacyjnych wobec posiadacza rachunku lub osoby, która uzyskała tytuł prawny do spadku po posiadaczu rachunku, czy obowiązków informacyjnych wobec gminy związanych z rozwiązaniem lub wygaśnięciem umowy rachunku bankowego.

Komisja Nadzoru Finansowego raz w roku opracowuje program oceny nadzorczej. Obejmuje on w szczególności banki, w odniesieniu do których wyniki badania i oceny nadzorczej, w tym wyniki testów warunków skrajnych, wskazują na istnienie znaczącego ryzyka pogorszenia ich sytuacji finansowej lub na naruszenie przepisów regulujących ich funkcjonowanie oraz banki, które stwarzają ryzyko systemowe, czyli ryzyko zakłócenia w funkcjonowaniu systemu finansowego, które w razie jego materializacji zaburza działanie systemu finansowego i gospodarki narodowej jako całości, a którego źródłem mogą być w szczególności nadmierna dynamika akcji kredytowej lub zadłużenia i związane z nimi nierównowagi w zakresie cen aktywów, niestabilne modele finansowania, rozkład ryzyka w systemie finansowym, powiązania pomiędzy instytucjami finansowymi lub nierównowagi makroekonomiczne i sektorowe³⁰.

Badanie i ocena nadzorcza obejmuje identyfikację wielkości i charakteru ryzyka, na jakie narażony jest bank, ocenę jakości procesu zarządzania ryzykiem, poziomu kapitału pokrywającego ryzyko wynikające z działalności banku oraz zarządzania bankiem. W tym badaniu i ocenie Komisja Nadzoru Finansowego bierze pod uwagę ryzyko systemowe, jakie może stwarzać bank oraz wyniki jego identyfikacji, oceny i monitorowania w systemie finansowym lub jego otoczeniu, a także działania na rzecz wyeliminowania lub ograniczenia tego ryzyka z wykorzystaniem instrumentów makroostrożnościowych, wprowadzone przez Komitet Stabilności Finansowej. W tym procesie Komisja Nadzoru Finansowego bierze też pod uwagę wyniki testów warunków skrajnych oraz testów przeprowadzonych przez bank stosujący metodę wewnętrznych ratingów lub metodę modeli wewnętrznych. Negatywne ustalenia Komisji dokonane podczas tych badań i ocen mogą skutkować objęciem banków zwiększonym nadzorem polegającym w szczególności na zwiększeniu częstotliwości lub zakresu czynności podejmowanych w ramach nadzoru bankowego, w tym na przeprowadzaniu dodatko-

³⁰ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (Dz.U. z 2015 r., poz. 1513).

wych przeglądów planów operacyjnych, strategicznych lub biznesowych banku czy nałożeniem na bank dodatkowych obowiązków informacyjnych.

Komisja Nadzoru Finansowego co najmniej raz na trzy lata, w toku badania i oceny nadzorczej banku, dokonuje przeglądu spełniania przez bank wymogów dotyczących metod wewnętrznych (wewnętrznych ratingów, modeli wewnętrznych, własnych oszacowań, wewnętrznych oszacowań oraz metody zaawansowanego pomiaru).

W ramach realizacji nadzoru, Komisja Nadzoru Finansowego ustala wiążące normy i wiążące zasady postępowania banków. Może także stosować wobec nich sankcje.

Prawu polskiemu znana jest instytucja nadzoru nad działalnością instytucji kredytowej prowadzącej działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej poprzez oddział lub w ramach działalności transgranicznej, który sprawują właściwe władze nadzorcze państwa macierzystego oraz nadzoru skonsolidowanego, któremu podlega bank krajowy, który działa w holdingu bankowym krajowym, bankowym zagranicznym, finansowym, mieszanym lub hybrydowym. Nadzór nad działalnością banku krajowego, prowadzącego działalność na terytorium państwa goszczącego poprzez oddział lub w ramach działalności transgranicznej, sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego. Komisja sprawuje też nadzór skonsolidowany nad bankiem krajowym działającym w holdingu, w następujących przypadkach:

- 1) bank krajowy jest podmiotem zależnym innego banku krajowego;
- 2) bank krajowy jest podmiotem zależnym instytucji finansowej albo dominującego podmiotu nieregulowanego³¹;
- 3) podmiotem dominującym wobec banku krajowego i instytucji kredytowej jest ta sama instytucja finansowa albo dominujący podmiot nieregulowany, o ile ta instytucja finansowa albo ten dominujący podmiot nieregulowany ma siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) podmiotami dominującymi wobec banku krajowego i instytucji kredytowej są dominujące podmioty lub instytucje finansowe z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz w innych państwach członkowskich, w których wydano zezwolenie na działanie tych instytucji kredytowych, o ile bank krajowy ma większą sumę bilansową od każdej z tych instytucji kredytowych;
- 5) podmiotem dominującym wobec banku oraz instytucji kredytowej jest dominujący podmiot nieregulowany lub instytucja finansowa z siedzibą na terytorium państwa członkowskiego innego niż Rzeczpospolita Polska oraz państwa członkowskiego, w którym uzyskała zezwolenie na prowadzenie działalności którakolwiek z instytucji kredytowych będących podmiotem zależnym tej sa-

³¹ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2005 r. o nadzorze uzupełniającym nad instytucjami kredytowymi, zakładami ubezpieczeń, zakładami reasekuracji i firmami inwestycyjnymi wchodzącymi w skład konglomeratu finansowego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1406).

mej instytucji finansowej, o ile bank krajowy ma większą sumę bilansową od każdej z tych instytucji kredytowych.

Realizując nadzór skonsolidowany nad uczestnikami struktur holdingowych Komisja Nadzoru Finansowego korzysta z wielu instrumentów. Przykładowo, może dokonywać czynności kontrolnych w podmiotach działających w holdingach, pozyskiwać informacje i wyjaśnienia dotyczące działalności holdingu oraz wchodzących w jego skład podmiotów. Komisja Nadzoru Finansowego może również zawierać z władzami nadzorczymi innych państw porozumienia określające zakres i tryb wykonywania nadzoru skonsolidowanego nad bankami, które działają w strukturach holdingowych, w skład których wchodzi spółki mające siedziby w różnych państwach.

Na tle tych rozważań można wyraźnie stwierdzić, że zasadniczym warunkiem działania banku jest posiadanie klientów, którzy występują głównie w dwóch rolach. Składają w banku swoje czasowo wolne środki pieniężne i korzystają z jego usług, przede wszystkim jako kredytobiorcy, uzyskując również od niego środki pieniężne na czasowe potrzeby. Jest zatem rzeczą naturalną i zrozumiałą, że interesy klientów muszą być należycie chronione, tak aby chcieli oni wchodzić z bankiem w różnego rodzaju współpracę.

Banki są instytucjami samodzielnymi, które muszą wygospodarować środki pieniężne na własną działalność. Stąd rodzi się dążenie do rentowności. Bank musi osiągać dochody, bowiem trwała, niezlikwidowana strata prowadzi do upadku. Dlatego jest rzeczą całkowicie naturalną i zrozumiałą, że organy banku muszą dbać o jego interesy, o zapewnienie dostatecznej wysokości wpływów.

Polskie prawo bankowe chroni interes klientów banku. Prawne elementy tej ochrony występują w związku z depozytami i rachunkami bankowymi klientów, w związku z odpowiedzialnością za te depozyty, w związku z upadłością banków. Można także mówić o ochronie przyszłych interesów klienta, związanej z warunkami licencjonowania banków, jak i o ochronie, jaką daje tajemnica bankowa. Dysponent rachunku bankowego ma prawo żądać od banku, aby ten w zamian za możliwość swobodnego dysponowania powierzonymi mu środkami pieniężnymi dokładał wszelkich starań w zakresie ich bezpieczeństwa i właściwego wykorzystania w procesach gospodarczych.

Polskie prawo bankowe chroni również interesy ekonomiczne banku, a podstawowe instrumenty prawne tu występujące wynikają z umowy kredytu, z uprawnienia banku do żądania prawnego zabezpieczenia zwrotu kredytu, z uprawnień banku do uzyskania pomocy z Bankowego Funduszu Gwarancyjnego.

Jolanta Gliniecka

**BASIC PRINCIPLES OF BANKING LAW AIMED TO PROTECT
THE INTERESTS OF BANKS AND THEIR CUSTOMERS**

The Author consequently, as in other papers concerning issues discussed in the article, is guided by a few general assumptions of banking law, which are the need to demonstrate by banks greater concern for customers' property than its own assets, the need for measures to protect the customers' and banks' interests in face of the increasing dangers of banking services, the need to get the state interested in what is happening in the banking sector, as well as the need to adjust Polish law to EU solutions. These assumptions (principles) are standards perceived as particularly important in banking law. They are recognized as the superior values of banking law because they express its axiological base and determine its "philosophy".

The principles of banking law constitute a criterion for its interpretation and directly results from this law. The directories of principles of banking law are formulated very differently. However, the framework of this article allows to draw attention only to some of them. The superior values of banking law are safety and the need to balance the interests of the parties of legal relations that occur between banks and their customers. It should be also pointed out that it is impossible to establish a strict demarcation line between these values because they often overlap each other. They are implemented especially in such concepts as: the management and mitigation of banking risk, banking secrecy, funding the financial management of the bank and banking supervision.

